

Over de taal van Wierden

De taal van Wierden: Twents-Graafschaps

Hieronder is de streektaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Wierden ligt ten westen van het licht oranje gebied, in het gebied waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Twents-Graafschaps wordt genoemd. Iets meer naar het oosten wordt Twents gesproken volgens Jo Daan, die deze kaart in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

Voor de grens tussen Twents en Twents-Graafschaps baseerde ze zich op het boek *Taal en volk van Twente* uit 1948, van H.L. Bezoen.

Naar: de streektaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

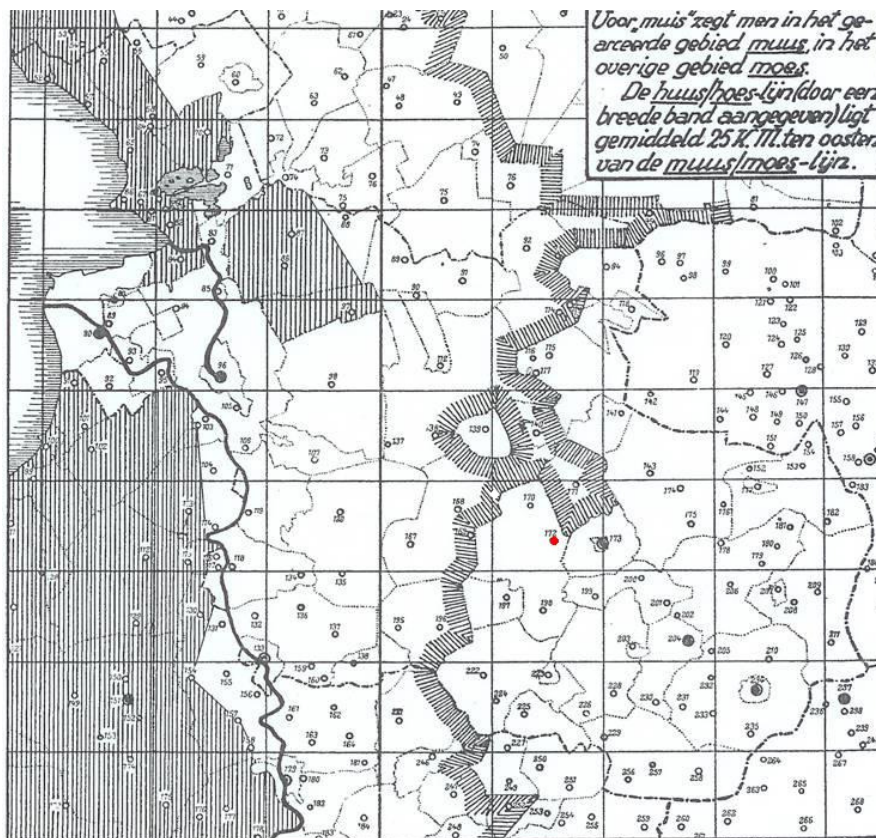
De grens tussen het 'echte' Twents en Twents-Graafschaps werd in 1948 door Bezoen getrokken. Ten noordoosten van de grens zei men toen *keark* of *kearke* voor 'kerk' (dus in het 'echte' Twents), meer westelijk *kaarke* of *karke*. In Wierden is het nog steeds *kaarke*. In heel Twente, zowel west als oost, wordt echter niet *steark*, maar *staark* gezegd voor 'sterk'; ook Wierden heeft hier *staark*.

Meer westelijk van Wierden wordt Gelders-Overijssels gesproken, wat we in Overijssel vaak Sallands noemen. Op de kaart hierboven is dat het donkeroranje gebied.

Jo Daan trok de grens tussen het Gelders-Overijssels (oranje) en het Twents-Graafschaps (rood) op basis van het verschil tussen *vuur* = Ned. vuur ten westen, en *veur* = Ned. vuur ten oosten. Zij baseerde zich ook hierbij op de grens die Bezoen in 1948 (in *Taal en volk van Twente*, p. 194 e.v.) heeft getrokken.

In Wierden wordt *veur* gezegd volgens de informanten van het *Woordenboek van Overijssel* (in bijv. *veurkorf*, *veurtange*).

In de buurt van deze grens ligt ook de *huus-hoes*-grens; die loopt ongeveer van noord naar zuid dwars door de provincie (zie de kaart hieronder): *hoes* ten oosten (Twents), *huus* ten westen. Wierden (de rode stip) heeft ook in dit woord de oostelijke variant *hoes*.

Huus-hoes/ muus-moes-kaart van G.G. Kloeke. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 840.

Verschillen met het 'echte' Twents

In het meer oostelijke Twentse gebied, dat op de kaart licht oranje is, zegt men *nich* voor 'niet', en een *wich* is daar een meisje. In Wierden kan *wich* zowel 'kind' als 'meisje' betekenen (*anstellerig wich* = aanstellerig kind, *ongezeglijk wich* = ongehoorzaam meisje), maar voor 'meisje' werd voor het *Woordenboek van Overijssel* door de Wierdense informanten toch vaak *meaken* opgegeven.

Ook zegt men hier *neet* voor 'niet', en gebruikt men niet de 'echte' Twentse variant *nich*.

Twentse woorden die weer wel in Wierden voorkomen zijn bijvoorbeeld:

onmeundig (= heel erg), in bijv. *onmeundig völle etten* (= heel erg veel eten), *onmeundig waarm*;

aait, in bijv. *hee dech aait dat e zeek is* (= hij denkt altijd dat hij ziek is);

heanig an (= langzaam), in bijv. *heanig an doon* (= rustig aan doen).

Meervouden

Behalve de “gewone” meervouden op *-en* of *-s* kennen de Oost-Sallandse en Twentse dialecten ook meervouden van zelfstandige naamwoorden op *-e* of zonder uitgang, in beide gevallen met klinkerwisseling (umlaut) van achterklinkers. Ook in Wierden komen deze meervouden voor.

Op *-e*:

klap – *kleppe* ‘klappen’

haand ‘hand’ – *haande*

bot – *butte*

voot ‘voet’ – *veute*

book ‘boek’ – *beuke*

moes ‘muis’ – *muze* ‘muizen’.

Zonder uitgang:

voegel ‘vogel’ – *vugel* ‘vogels’

earpel ‘aardappel’ – *earpel* ‘aardappels’

De kaart van de verkleinwoordvorming

Wierden ligt nog juist in het gebied waar verkleinwoorden op *-je(n)* en andere op *-ke(n)* voorkomen. Op onderstaande kaart is deze plaats met een rode stip aangegeven. De kaart van Kloeke is al heel oud, maar toch is de situatie nog niet veel veranderd. De slot-*n* van de uitgang is inmiddels wel op veel plaatsen verdwenen, ook in Wierden.

Wanneer *-je* en wanneer *-ke* wordt aangehecht, is afhankelijk van de aard van de slotmedeklinker van het woord waar de verkleinwoorduitgang achter komt.

Enkele voorbeelden:

Verkleinwoorden op *-ke*:

träpke (= trapje)

knöpke (= knopje)

stelke (= steeltje)

täske (= tasje)

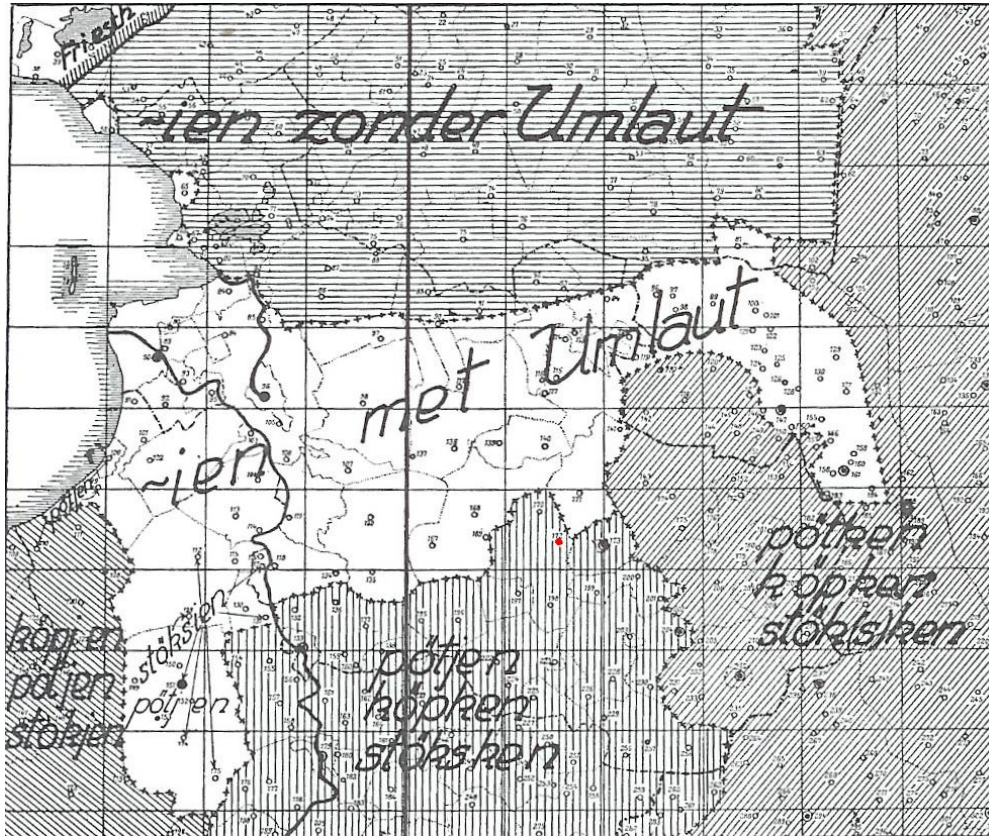
Op -je:

breudje (= broodje)

gedientje (= gordijntje)

schörtje (- schortje)

betje (= beetje).

“De verkleinwoorden”. Uit: Kloeke, G.G., ‘De taal van Overijssel.’ In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 825.

Uit de woordenschat van 't Wierdens

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnnetjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na Verder lezen/studeren)

1. *Kieken met de ogen waar a-j pap met et.*
2. *Slim knötterig, as of 't nen hoond in 't gat hef ehad.*
3. *Zee deu zovölle suker in 'n toeten tot d'r 'n kilo in zat.*
4. *Iej mut dee fleske dale leggen.*
5. *Theo veurden te hard, doar hef-e vuur mutten bloon.*

Verder lezen/studeren

De zinnen en voorbeeldwoorden die in dit stukje gegeven zijn, zijn afkomstig uit het *Woordenboek van Overijssel*, waarin dus behoorlijk wat taalmateriaal uit Wierden te vinden is.

Daarnaast kan men zich oriënteren in meer algemene werken, waaronder:

Taal en volk van Twente, van H.L. Bezoen (Assen 1948);

Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer 1931;

Bloemhoff, H., J. van der Kooi, H. Niebaum en S. Reker (red.), *Handboek Nedersaksische taal- en letterkunde*. Assen 2008, speciaal p. 65 vv. en 240 vv.

Het boek van Bezoen en het artikel van Kloeke zijn op deze site in de kennisbank te vinden.

Oplossingen:

1. Niet goed zoeken/kijken (lett.: kijken met de ogen waarmee je pap eet).
2. Erg kreukelig, alsof een hond het in zijn gat heeft gehad.
3. Ze deed zoveel suiker in de zak tot er een kilo in zat..
4. Je moet die fles neerleggen.
5. Theo reed te hard, daar heeft hij voor moeten bloeden.